

DOI: 10.32347/2076-815X.2024.85.236-244

УДК 711:712

Кисельов В.М.,

maketlab@ukr.net, ORCID: 0000-0002-3900-5744,

Кисельова Г.В., kiselisa@ukr.net, ORCID: 0000-0002-0398-6413

Одеська державна академія будівництва та архітектури

АРХІТЕКТУРНО-ЛАНДШАФТНА ОРГАНІЗАЦІЯ ПАРКІВ, ЯК МІСЬКИХ ГРОМАДСЬКИХ ПРОСТОРІВ (НА ПРИКЛАДІ м. ОДЕСА)

Досліджено сучасні тенденції, що застосовані у формування міського простору, значущими феноменами якого є міські парки. Проаналізовані наукові роботи присвячені сталому розвитку міст, питанням екологічної реконструкції міського середовища та створенню громадських міських просторів. На основі проаналізованого світового досвіду, виявлено, що провідну роль в організації громадського міського простору займають насамперед архітектурно-ландшафтні прийоми організації середовища. В статті запропоновані принципи архітектурно-ландшафтної організації парків на прикладі парку «Дюківській сад» м. Одеси.

Ключові слова: парк; ландшафтно-просторова організація; громадський простір; реконструкція міських парків; сталий розвиток.

Постановка проблеми. Архітектурно-ландшафтна організація територій залишається сьогодні одним із актуальних питань у формуванні громадського міського середовища. Розвиток громадських просторів замість депресивних територій та деградованих ландшафтів забезпечує можливість подальшого розвитку сучасного міста. Новим етапом освоєння міських територій виступає якісне розширення зони громадських просторів та реконструйованих територій у вигляді озелених, громадсько-пішохідних зон.

Райони сучасних міст, що відрізняються найбільшою концентрацією громадської діяльності, потребують розвитку рекреаційної системи та підвищення екологічної якості міського середовища. Однак на даний момент саме в цих районах потенціал розвитку суспільних просторів вичерпаний, а озеленення відсутнє або мінімальне. У зв'язку з цим виникає потреба у розробленні концептуальних засад з формування озелених громадських просторів, які б відповідали умовам сталого розвитку міст.

Аналіз досліджень і публікацій. Науково-методичною базою дослідження послужили роботи пов'язані з питаннями місто утворюючої ролі громадських просторів, таких вчених: Бевз М.В., Вадімов В.М., Габрель М.М., Йен Гел,

Глазирин В.Л., Глазичев В.Л., Дьомін Н.М., Петришин Г.П., Соснова Н.С., Устінова І.І., Черкес Б.С. Питанням дослідження комплексних зелених зон міст присвячені роботи: Владимирова В.В., Кучерявого В.П., Назарука М.М., Стольберга Ф.В.

Виклад основного матеріалу. Сучасний ландшафт міста - це збірна структура, що динамічно змінюється і бере за основу соціальну, економічну та екологічну сферу. У ландшафті відображається історія міста, його природна та культурна спадщина [1].

Відповідно до 11-ої цілі Сталого розвитку до 2030 року, затвердженої на саміті ООН у 2015 року, проблема забезпечення стійкості міст шляхом відкритості та доступності зелених зон є пріоритетною для вирішення більшістю муніципалітетів світу [2]. Сучасні процеси урбанізації супроводжуються зростанням антропогенного навантаження на природну складову міста, найбільш репрезентативною складовою якого є зелені зони міста. Збалансоване функціонування зелених зон відіграє важливу роль у ландшафтному плануванні, розробці генерального плану міста, планів детальної забудови, функціональному зонуванні населеного пункту тощо.

В архітектурно-містобудівній практиці завжди приділялася велика увага створенню суспільних просторів, що пояснюється основною роллю цих територій в освіті планувальної структури та архітектурно-мистецького образу міста. Сучасна містобудівна наука піднімає питання, пов'язані зі стійким розвитком міст і роллю зелених зон, як основного каталізатора екологічного та соціального розвитку (Реймерс М.Ф., Стольберг Ф.В., Володимиров В.В., Б. Кук), зі стратегією планування різних міст, як частини урбоєкосистеми (Кучерявий В.П., Чуєв О.С.).

Аналіз досліджень вчених дозволяє судити про сучасні тенденції формування міського простору озеленення території. Специфіка міського середовища розкривається через аналіз основних тенденцій урбанізації.

Поняття «громадський простір» є міждисциплінарним і використовується у різних сферах наукового пізнання, зокрема, урбаністиці, соціології, культурології та економіці, і почасти в юриспруденції. В англійських наукових працях у питанні міського простору соціальної активності вживається термін «public space». У працях українських авторів, як синоніми застосовуються терміни «публічний простір», «громадський простір» (Малес Л.В., Серета В.В., Тищенко І.М.)

Громадські простори – вільні від транспорту території загального користування, в тому числі пішохідні зони, площі, вулиці, парки, сквери, бульвари, а також частини будівель і споруд (галереї, пасажі, атріуми і інші), спеціально призначені для використання необмеженим колом осіб з метою

дозвілля, проведення масових заходів, організації пішохідних потоків на територіях об'єктів масового відвідування громадського, ділового призначення. [3]. Громадські простори є перш за все простором соціальним, призначеним формувати та об'єднувати соціум в єдиний комунікативний простір.

Основними вимогами для якісного існування громадських просторів є, по-перше, освоєність території, тобто людям потрібно опанувати модель поведінки в даному суспільному просторі, бути залученими до його використання. По-друге, простір має бути наділений комунікативною функцією – призначенням комунікативного майданчика. До комунікативних майданчиків можна віднести ділянки, де городяни пов'язуються на основі спільних інтересів або стилю життя. Парки як відкриті майданчики є найбільшим простором для комунікацій городян, і якщо з якихось причин частина парку віддана під інші функції або перешкоджає спілкуванню міських спільнот, то ймовірність стати комунікативним майданчиком мала. Так, наприклад, покинуті території та пустирі, що знаходяться поряд або на території парку будуть швидше відштотувувати, ніж залучати громади городян. Прикладом залучення громади та влади до освоєння міських просторів та створення парків замість пустирів можуть послужити парки Києва:

1. Фітнес-парк на Лебединому у Дарницькому районі (Рис.1). Територія біля озера Лебедине була в занедбаному стані, поросла чагарниками. За ініціативою громади та районної адміністрації було вирішено створити фітнес парк. У новоствореному парку – всі умови для активного заняття спортом на свіжому повітрі: волейбольні та баскетбольні майданчики з гумовим покриттям, інклюзивна фітнес-зона, два дитячих майданчики, один із яких пристосований під потреби особливих дітей, майданчик для гри в міні-футбол.

2. Парк «Наталка». До 2015 року тут – на березі Дніпра на Оболоні – був звичайний пустир, який за документами не був парком, а місцеві жителі вечорами обходили його стороною – темні зарості облюбували не надто спокійні компанії, і лише власники великих собак могли вибиратися туди на вечірні прогулянки.

Все змінилося після того, як з'явилася інформація про майбутнє будівництво: на пустищі збиралися звести висотку. Тоді місцеві активісти об'єдналися і змогли відстояти зелену зону: ділянку на березі Дніпра забрали з оренди і повернули в комунальну власність. Пізніше влада міста підтримали ініціативу оболонців створити на цьому місці парк, і з 2016 року почалася велика реконструкція (Рис.2). У 2017 році в парку з'явився центральний вхід, а поряд – кілька симпатичних оглядових майданчиків. Також облаштували величезну прогулянкову зону, прикрашену оригінальними клумбами,

розмістили зони відпочинку. Біля самої води встановили бесідки, берегова лінія укріплена габіонами, що надає їй стильного вигляду й робить привабливим для відпочинку біля самої води.

Рис.1. Парк на Лебединому озері Київ. До та після реконструкції.

Якщо аналізувати парки м.Одеси, то серед основних, великих загальноміських парків у занедбаному стані знаходиться парк «Дюківський сад». Дюківський сад – найстаріший парк Одеси. Парк заснований у 1810 році за наказом Дюка де Рішельє, резиденція якого була там. Парк площею близько 25 га на схилі Водяної балки на слобідській стороні Одеси. Він розташований на межі знаменитої Молдаванки та Слобідки. Це найперший парк Одеси. Парк розташований у 3-х рівнях: нижньому – вздовж вулиці Балківська, середньому – на самому схилі (не дуже крутому, місцями зі штучними терасами) та верхньому – плоскому. Від головного входу веде алея, що переходить у сходи з майданчиками, від яких відходять бічні алеї. Внизу, ліворуч від входу, досить великий довгастий ставок (200 на 50 м) з острівцем, що живиться від прісного ключа, що впливає зі схилу.

Для того аби парк задовольняв сучасні потреби він повинен бути багатофункціональним. Реновація та насичення Дюківського парку різним функціоналом призведе до перевтілення занедбаної території на озеленений, громадський простір з активним використанням, як мешканців так і туристів (Рис.3).

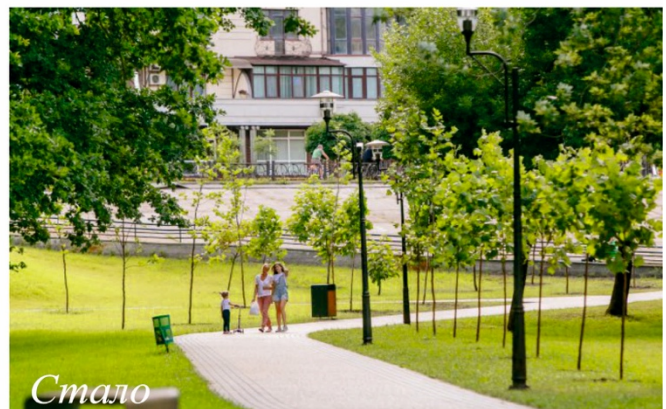

Рис.2. Парк «Наталка» Київ. До та після реконструкції.

Сучасний стан

Концептуальні рішення

Рис.3. Парк «Дюківський сад» Одеса. Сучасний стан та перспективні концептуальні рішення реновації парку.

Висновок. Увага до реальних потреб людей – один з головних критеріїв успішного міського суспільного простору. Сміслова єдність паркового простору з міським дозволяє створити у свідомості городян образ комунікаційного центру.

Парк як різновид суспільних просторів несе в собі соціальні, просвітницькі, політичні, релігійні, культурні, торгові та рекреаційні функції. Містобудівними дослідженнями доведено, що створення громадського простору, в тисячу разів меншого порівняно із загальною територією міста (0,01%), здатне кардинально змінити імідж міського середовища. Нова концепція структури відкритих суспільних просторів представляє їх як «русла» міського життя, що концентрують суспільні функції. Таким чином, визначаючи можливості та плануючи шляхи для реалізації «острівів спокійного життя» можна в значній ступеня вдосконалити та примножити соціокультурний пласт міста.

Література:

1. Безлюбченко О.С., Завальний О.В., Черносова Т.О. Планування і благоустрій міст. Навчальний посібник. Харків: ХНАМГ, 2011. 191 с.
2. Резолюція ООН-Хабітат 23/4 щодо стійкого розвитку міст через доступ до громадських просторів. [Електронний ресурс] URI: <https://habitat3.org/wp-content/uploads/NUA-Ukrainian.pdf> (дата звернення 14.01.2024).
3. Кисельов В.М., Кисельова Г.В. Громадські простори як інструмент реконструкції міського середовища. Наук.-тех. Збірник: Містобудування і територіальне планування. Київ: КНУБА, 2021, вип. 78. С. 266–275.
4. Кисельова Г.В., Скорік Х.А., Медушевський Є.В. Реновація історичних міських парків (на прикладі парку «Дюківський сад» м. Одеса). Збірник наукових праць «Регіональні проблеми Архітектури та містобудування». Одеса: ОДАБА, 2021. Вип.15. С. 31–39.
5. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року. Проект. [Електронний ресурс] URL:https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf/ (дата звернення 14.01.2024).
6. Васютинська К.А., Макарова О.В., Жданюк І.В. Просторова модель системи озеленення міста Одеса на основі функціональності зелених рослин. Комп'ютерне моделювання в хімії і технологіях та системах сталого розвитку – КМХТ-2016: збірник наукових статей П'ятої міжнародної науково-практичної конференції. Київ: НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2016. С. 231–234.
7. Дьомін М.М., Олійник О.П. Аналіз мережі громадських просторів Києва на основі конфігураційних моделей. Наук.-тех. Збірник: Містобудування і територіальне планування. Київ: КНУБА, 2022, вип. 79. С. 148–163.
8. Кучерявий В.П. Урбоекологія: Підручник. Львів: Світ, 2001, 440 с.
9. Малес, Л.В., Середа, В.В., Соболевська, М. О., Сорока Ю.Г. та ін. Соціологія міста. Донецьк : Видавництво «Ноулідж», 2010, 464 с.
10. СанOFF Г. Демократичне проектування. Тематичні дослідження співучасті у створенні середовища мегаполісів та малих міст. – Дніпро: Книжкова літера, 2018. 172 с.
11. Середа В.В. Етносоціологія. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007, 160 с.
12. Стольберг Ф.В. Екологія города: Підручник. Київ: Либра, 2000, 464 с.
13. Cooke В. The politics of urban greening: an introduction. Australian geographer. Scientific journal. 2020, 51(2), P.1–17. [Електронний ресурс] URL:

https://www.researchgate.net/publication/342297608_The_politics_of_urban_greening_an_introduction (дата звернення 14.01.2024).

14. Тищенко І.М., Повернення до публічного простору. (Не) задоволення публічними просторами. Урбаністичні студії. Київ : Всесвіт, 2017. С. 66 –77.

15. Потапов А.Е. Историческая периодизация развития общественных пространств многоцелевого использования. Вісник Придніпровської державної академії будівництва та архітектури. Дніпро. 2014. [Електронний ресурс] URL: http://ino.tsuab.ru/upload/files/additional/1_2014_04_Potapov_file_2294_3153_6325.pdf/ (дата звернення 14.01.2024).

16. Петришин Г.П., Посацький, Б. С., Ідак, Ю. В., Містобудівне проектування. Частина II: Структурні елементи міста. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017, 288с.

17. Пушкіна К. Вуличні культури змінюють міський простір: що таке урбан-парки. MISTOSITE. 2021. [Електронний ресурс] URL: <http://mistosite.org.ua/articles/vulychni-kultury-zminiuiut-miskyi-prostir-shcho-take-urban-parku?locale=uk> 7 (дата звернення 14.01.2024).

18. Йен Гел. Міста для людей. Переклад О. Любарська. Київ: Основи. 2018, 304с.

19. Клімат та міста: як вижити адаптуватися / за ред. О. Шевченко. Львів: 350org, 2018. 43 с.

20. Міський парк стає новим місцем життя та активності громади. Громадська організація «Чиста планета». [Електронний ресурс] URL: <http://welfare.green/miskijj-park-staeh-novim-miscem-zhittya-ta-aktivnosti-gromadi/> (дата звернення 14.01.2024).

senior lecturer **Kyselov V.M.**,

senior lecturer **Kyselova G.V.**,

Odesa state academy of civil engineering and architecture

ARCHITECTURAL AND LANDSCAPE ORGANIZATION OF PARKS AS URBAN PUBLIC SPACES (ON THE EXAMPLE OF ODESA)

The article analyses modern trends aimed at shaping urban space are significant the phenomena of which are the garden and the park. The article provides examples of sociocultural situations in cities and identifies problematic aspects in their development. Using the example of the cities of Kyiv and Odesa, a comparative analysis of trends in the formation of modern urban space. Common problems for modern cities are the uneven development of urban space, degradation existing plantings, development of free green areas.

Areas of modern cities, characterized by the highest concentration of public activities, need the development of a recreational system and improvement of the ecological quality of the urban environment. However, at the moment, it is precisely in these areas that the potential for the development of public spaces has been exhausted, and landscaping is absent or minimal. In this regard, there is a need to develop conceptual principles for the formation of green public spaces that would meet the conditions of sustainable urban development.

The authors examined the conceptual foundations of the urban garden and park as holistic phenomena with an emphasis on their aesthetic and sociocultural

interpretation. Their role in the spatial expression of the essence of the city is analysed.

Based on the analysis, it is concluded that attention to the real needs of people is one of the main criteria for a successful urban public space. The semantic unity of the park space with the city space makes it possible to create an image of a communication center in the minds of citizens. And at the same time, the artificially created image of the place and the true attitude towards it creates a contradiction among the townspeople and provokes the disintegration of the image of public space.

Keywords: park, landscape-spatial organization, public space, reconstruction of city parks, sustainable development.

REFERENCES

1. Bezliubchenko O.S., Zavalnyi O.V., Chernosova T.O. Planuvannia i blahoustrii mist. Navchalnyi posibnyk. Kharkiv: KhNAMH, 2011. 191 p. {In Ukrainian}
2. Rezoliutsiia OON-Khabitat 23/4 shchodo stiikoho rozvytku mist cherez dostup do hromadskykh prostoriv. [Online]. Available: <http://www.urbangateway.org/publicspace/> Accessed on: January 14, 2024. {In Ukrainian}
3. Kyselov V.M., Kyselova G.V. Hromadski prostory yak instrument rekonstruktsii miskoho seredovyscha. Nauk.-tekh. Zbirnyk: Mistobuduvannia i terytorialne planuvannia. Kyiv: KNUBA, 2021, vyp. 78. P. 266–275. {In Ukrainian}
4. Kyselova G.V., Skorik Kh.A., Medushevskiy Ye.V. Renovatsiia istorychnykh miskykh parkiv (na prykladi parku «Diukivskiy sad» m. Odesa). Zbirnyk naukovykh prats «Rehionalni problemy Arkhitektury ta mistobuduvannia». Odesa: ODABA, 2021. Vyp.15. P. 31 – 39. {In Ukrainian}
5. Stratehiia staloho rozvytku Ukrainy do 2030 roku. Proekt. [Online]. Available: https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf/ Accessed on: January 14, 2024. {In Ukrainian}
6. Vasiutynska K.A., Makarova O.V., Zhdaniuk I.V. Prostorova model systemy ozelenennia mista Odesa na osnovi funktsionalnosti zelenykh roslyn. Kompiuterne modeliuвання v khimii i tekhnolohiiakh ta systemakh staloho rozvytku – KMKhT-2016: zbirnyk naukovykh statei Piatoi mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. Kyiv: NTUU «KPI im. Ihoria Sikorskoho», 2016. P. 231–234. {In Ukrainian}
7. Diomin M.M., Oliinyk O.P. Analiz merezhi hromadskykh prostoriv Kyieva na osnovi konfihuratsiinykh modelei. Nauk.-tekh. Zbirnyk: Mistobuduvannia i terytorialne planuvannia. Kyiv: KNUBA, 2022, vyp. 79. P. 148–163. {In Ukrainian}
8. Kucheriavyy V.P. Urboekolohiia: Pidruchnyk. Lviv: Svit, 2001, 440 p. {In

Ukrainian}

9. Males, L.V., Sereda, V.V., Sobolevska, M. O., Soroka Yu.H. ta in. Sotsiologhiia mista. Donetsk : Vydavnytstvo «Noulidzh», 2010, 464 p. In Ukrainian}

10. Sanoff H. Demokratychnе proektuvannia. Tematychni doslidzhennia spivuchasti u stvorenni seredovyschcha mehapolisiv ta malykh mist. – Dnipro: Knyzhkova litera, 2018. 172 p. {In Ukrainian}

11. Sereda V.V. Etnosotsiologhiia. Lviv: Vydavnychiy tsentr LNU im. I. Franka, 2007, 160 p. {In Ukrainian}

12. Stolberh F.V. Экологія хорода: Pidruchnyk. Kyiv: Lybra, 2000, 464 p. {In Ukrainian}

13. Cooke B. The politics of urban greening: an introduction. Australian geographer. Scientific journal. 2020, 51(2), P.1–17. [Online]. Available: https://www.researchgate.net/publication/342297608_The_politics_of_urban_greening_an_introduction/ Accessed on: January 14, 2024. {In English}

14. Tyshchenko I.M., Povernennia do publichnoho prostoru. (Ne) zadovolennia publichnymy prostoramy. Urbanistychni studii. Kyiv : Vsesvit, 2017. P. 66 –77. {In Ukrainian}

15. Potapov A.E. Ystorycheskaia peryodyzatsiia razvytyia obshchestvennykh prostranstv mnohotselevoho yspolzovaniia. Visnyk Prydniprovskoi derzhavnoi akademii budivnytstva ta arkhitektury. Dnipro. 2014. [Online]. Available: http://ino.tsuab.ru/upload/files/additional/1_2014_04_Potapov_file_2294_3153_6325.pdf/ Accessed on: January 14, 2024. {In Ukrainian}

16. Petrishin G.P., Posaczkiy, B.S., Idak, Yu. V., Mistobudivne proektuvannia. Chastina II: Strukturni elementi mista. Lviv: Vidavnicztvo Lvivskoyi politekhniky, 2017, 288 p. {In Ukrainian}

17. Pushkina K. Vulychni kultury zminiuiut miskyi prostir: shcho take urban-parky. MISTOSITE. 2021. [Online]. Available: <http://mistosite.org.ua/articles/vulychni-kultury-zminiuiut-miskyi-prostir-shcho-take-urban-parky?locale=uk> 7/ Accessed on: January 14, 2024. {In Ukrainian}

18. Jen Gel. Mista dlya lyudej. Pereklad O. Lyubarska. Kiyiv: Osnovi. 2018, 304 p. {In Ukrainian}

19. Klimat ta mista: yak vyzhyty adaptuvatysia / za red. O. Shevchenko. Lviv: 350org, 2018. 43 p. {In Ukrainian}

20. Miskyi park staie novym mistsem zhyttia ta aktyvnosti hromady. Hromadska orhanizatsiia «Chysta planeta». [Online]. Available: <http://welfare.green/miskijj-park-staeh-novim-miscem-zhittya-ta-aktivnosti-gromadi/> Accessed on: January 14, 2024. {In Ukrainian}